

ΚΕΙΜΕΝΟ
ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι οι αρχαίοι Έλληνες με την ίδια λέξη, τη διεθνή σήμερα λέξη «λόγος», ονόμαζαν τη σκέψη και την ομιλία. Και τα δύο πάνε μαζί, όπως αναφέρει ο Πλάτωνας στο έργο του «Σοφιστής».

Δεν είναι καθόλου άστοχο το λεγόμενο ότι ο καλύτερος τρόπος να χαρακτηρίσεις έναν άνθρωπο, είναι να προσέξεις πώς εκφράζεται, πώς μιλεί και πώς γράφει. Εκείνος που έχει ξεκαθαρισμένες και τακτοποιημένες τις σκέψεις του εκφράζεται καθαρά και με τάξη, είτε για σοβαρά και δύσκολα πράγματα μιλεί, είτε γράφει για απλά και εύκολα θέματα της καθημερινής ζωής. Όσο και να προσπαθεί κανείς να κρύψει ή να καλύψει τα κενά των γνώσεών του, ο λόγος του τον αποκαλύπτει. Μια ξαφνική φράση ή μια περιπλεγμένη πρόταση θα τον προδώσει. Ό,τι προπάντων δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο, είναι η διανοητική φτώχεια, ή η αναφομοίωτη μάθηση. Ο κούφιος και παιδαριώδης λόγος (προφορικός ή γραπτός) τα φέρνει στην επιφάνεια.

Κακώς ισχυρίζονται οι θιγόμενοι ότι τους αδικούμε, όταν κρίνουμε τον εσωτερικό κόσμο τους από την εκφραστική τους πενία¹. «Τα έχω στο νου μου» λένε «αλλά δεν μπορώ να τα διατυπώσω, γιατί μου λείπει η πείρα ή το θάρος». Το «αν και πώς» τα διατυπώνουν μαρτυρεί το «αν και πώς» τα έχουν στο νου τους. Δεν κινείται σε άλλο επίπεδο ο νους, και σε άλλο η γλώσσα. Του ίδιου ρολογιού δείχτες είναι και ο ένας και η άλλη.

Και τι χρειάζεται στον άνθρωπο, για να σκέπτεται και να εκφράζεται καθαρά και με τάξη; Το καλό εγκεφαλικό κύτταρο, θα απαντήσει ο ένας. Η καλή εκπαίδευση, θα ισχυριστεί ο άλλος. Η ταπεινή μου γνώμη είναι: και τα δύο. Ασφαλώς τα διανοητικά προσόντα, όπως και τις σωματικές ιδιότητες, τα οφείλουμε κατά κύριο λόγο στις βιολογικές καταβολές μας. Δεν αποδίδει όμως αυτό το φυσικό κεφάλαιο, εάν δεν αξιοποιηθεί με την καθοδήγηση και την άσκηση, με μία λέξη: με την αγωγή που θα δεχτούμε ή θα επιβάλλουμε στον εαυτό μας από τα τρυφερά μας χρόνια.

Εκείνοι που τα ρίχνουν όλα στην κληρονομικότητα, απαλείφουν αυθαίρετα έναν παράγοντα, που έχει αναμφισβήτητη και κάποτε αποφασιστική σημασία για τη διάπλαση² της προσωπικότητάς μας: τον παράγοντα «αγωγή» (ανατροφή, εκπαίδευση, άσκηση), που μας παρέχουν εκείνοι που μας ανέθρεψαν και μας εκπαίδευσαν, είτε πρόσωπα είναι αυτοί (γονιοί, δάσκαλοι, φίλοι) είτε απρόσωποι θεσμοί (διοίκηση, δικαιοσύνη, εκκλησία, σχολείο, επάγγελμα κ.λπ.).

Ε.Π. Παπανούτσου, 2003, *Οι δρόμοι της ζωής*,
Εκδ. Νόηση, Αθήνα, σελ. 121-123 (Διασκευή)

¹ πενία = φτώχεια

² διάπλαση= διαμόρφωση

ΘΕΜΑΤΑ

- A1.** Να γράψετε την περίληψη του κειμένου, που σας δόθηκε, χωρίς δικά σας σχόλια (60-80 λέξεις). **Μονάδες 25**
- B1.** Να αναπτύξετε σε μία παράγραφο 60-80 λέξεων το περιεχόμενο της παρακάτω περιόδου: «Δεν είναι καθόλου άστοχο το λεγόμενο ότι ο καλύτερος τρόπος να χαρακτηρίσεις έναν άνθρωπο, είναι να προσέξεις πώς εκφράζεται, πώς μιλεί και πώς γράφει». **Μονάδες 15**
- B2.** Ποιον τρόπο πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην πρώτη παράγραφο του κειμένου; **Μονάδες 5**
- B3. α.** Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις: εκφράζεται, θάρος, κύριο, αποφασιστική, παρέχουν. (Μον. 5)
- β.** Να γράψετε από ένα αντώνυμο για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις: άστοχο, κρύψει, φτώχεια, σωματικές, φυσικό. (Μον. 5) **Μονάδες 10**
- B4** Να δώσετε έναν πλαγιότιτλο για την τελευταία παράγραφο του κειμένου. **Μονάδες 5**
- Γ1.** Πολλές φορές οι νέοι χρησιμοποιούν ένα δικό τους, ξεχωριστό, τρόπο γλωσσικής επικοινωνίας. Σε ένα άρθρο (400-500 λέξεις), που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας, να διατυπώσετε τις απόψεις σας σχετικά με τους λόγους για τους οποίους οι νέοι χρησιμοποιούν με αυτόν τον τρόπο τη γλώσσα, καθώς και τους παράγοντες που μπορούν να συμβάλουν στην καλλιέργεια της γλώσσας των νέων σήμερα. **Μονάδες 40**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A1.** Ο συγγραφέας αναφέρεται στο λόγο ως διακριτικό της προσωπικότητας του ατόμου. Αρχικά, επισημαίνει ότι ο λόγος συνίσταται στο συνδυασμό ομιλίας και σκέψης. Επιπλέον, οι γνώσεις και το διανοητικό επίπεδο αποτυπώνονται στον τρόπο έκφρασης. Άλλωστε, σκέψη και λόγος είναι αλληλένδετα, καθώς ο τρόπος ομιλίας εξαρτάται από τον τρόπο σκέψης. Τα απαραίτητα συστατικά ορθής έκφρασης είναι τόσο η κληρονομικότητα όσο και η εκπαίδευση. Τέλος, συχνά άδικα υπερτονίζεται η κληρονομικότητα, εφόσον καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωσή μας διαδραματίζει η αγωγή είτε παρέχεται από άτομα είτε από θεσμούς.

- B1.** Ο τρόπος έκφρασης αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης προσωπικότητας. Με το λόγο ο άνθρωπος εκφράζει το συναισθηματικό του κόσμο, εξωτερικεύει τις σκέψεις και τους προβληματισμούς του. Επιπλέον, μέσω αυτού διαφαίνονται οι ηθικές αξίες, η κοινωνική και οικονομική του κατάσταση και ο βαθμός της πνευματικής του κατάρτισης. Επομένως, η επιλογή του γλωσσικού κώδικα είναι ο «καθρέπτης» της ψυχοπνευματικής υπόστασης του ανθρώπου.
- B2.** Ο συγγραφέας στην πρώτη παράγραφο του κειμένου χρησιμοποιεί επίκληση στην αυθεντία, καθώς κάνει αναφορά στους αρχαίους Έλληνες και στον Πλάτωνα παραπέμποντας στο έργο του ο «Σοφιστής». Χρησιμοποιεί όνομα κύρους και αναμφισβήτητης αξίας (Πλάτωνα) για να ισχυροποιήσει τη θέση του.
- B3. α.**
εκφράζεται	=	εξωτερικεύεται
θάρος	=	τόλμη
κύριο	=	βασικό
αποφασιστική	=	καίρια
παρέχουν	=	προσφέρουν
- β.**
άστοχο	≠	εύστοχο
κρύψει	≠	αποκαλύψει
φτώχεια	≠	πλούτος
σωματικές	≠	πνευματικές
φυσικό	≠	επίκτητο
- B4.** Η καθοριστική σημασία της αγωγής στη διαμόρφωση της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Γ. Ο γλωσσικός «κώδικας» των νέων

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονο το φαινόμενο οι νέοι να χρησιμοποιούν ένα ιδιαίτερο τρόπο γλωσσικής επικοινωνίας, που συχνά χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση ξενικών λέξεων στη θέση των ελληνικών, τη χρήση τυποποιημένων εκφράσεων και την αντικατάσταση των λέξεων με σύμβολα (κινητά, email).

Οι λόγοι που οι νέοι προτιμούν την ιδιόμορφη αυτή παραγλώσσα είναι:

- Η τάση αμφισβήτησης των νέων που προκύπτει από το επαναστατικό ήθος τους και την τάση τους να ξεχωρίσουν ως κοινωνική ομάδα από τις υπόλοιπες.
- Το χάσμα των γενεών που τους οδηγεί να διαφοροποιηθούν ακόμη και στην επικοινωνία τους από την παράδοση και ειδικότερα από τη γλωσσική.
- Η επιθυμία τους να διαμορφώσουν ένα ανεξάρτητο κώδικα επικοινωνίας που εκφράζει τις ιδιαίτερες ανάγκες και επιθυμίες τους.
- Η τεχνολογική επανάσταση με την ορολογία που επέβαλε και ιδιαίτερα ο καταλυτικός ρόλος των ΜΜΕ οδηγεί τους νέους στην απομάκρυνση από τη γλωσσική νόρμα.
- Η προοδοληξία των νέων και ο ξενότροπος χαρακτήρας ψυχαγωγίας οδηγούν στην απόρριψη της γλωσσικής παράδοσης και στην άκριτη υιοθέτηση ξένων γλωσσικών στοιχείων.
- Η χαμηλή αναγνωσιμότητα των νέων, η απομάκρυνση από την λογοτεχνία και η στροφή τους σε φτωχά γλωσσικά πρότυπα.
- Η υποκατάσταση της ανθρωπιστικής παιδείας από την τεχνοκρατική και εξειδικευμένη, η υποβάθμιση του γλωσσικού μαθήματος, η εκμάθηση ξένων γλωσσών ήδη από το δημοτικό.

Ως απόρροια των παραπάνω οι νέοι υποβαθμίζουν την γλώσσα κατά την επικοινωνία τους επειδή χαρακτηρίζονται από λεξίπενια, και εκφραστική ένδεια που σταδιακά οδηγεί στη διανοητική συναισθηματική και πολιτιστική τους αλλοτρίωση. Επομένως, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη να δραστηριοποιηθούν οι φορείς που μπορούν να συνδράμουν στην καλλιέργεια της γλώσσας των σύγχρονων νέων.

A. Ο ρόλος της παιδείας:

- Έμφαση στην γλωσσική διδασκαλία • να γίνει σαφές ότι η γλώσσα μπορεί να κατακτηθεί μόνο αν διδαχτεί μέσα από όλη την ιστορική διαδρομή της και όχι αποσπασματικά, σύνδεση αρχαίας και νεοελληνικής γλώσσας.
- Εκσυγχρονισμός της γλωσσικής διδασκαλίας (νέα βιβλία, μέθοδοι, επιμόρφωση, σεμινάρια, διδακτικό προσωπικό).
- Οργάνωση βιβλιοθηκών στα σχολεία, ώθηση του μαθητή στην επαφή με το βιβλίο, καλλιέργεια της φιλιαναγνωστικής διάθεσης των μαθητών.
- Δημιουργία κατάλληλου πνευματικού περιβάλλοντος που θα ευνοεί την πνευματική αναζήτηση μέσω του διαλόγου μέσα στη σχολική τάξη και καλλιέργεια του ενδιάθετου λόγου.

B. Καθοριστικός ο ρόλος της πνευματικής ηγεσίας:

- Να λειτουργήσει ως παράδειγμα προς μίμηση στη χρήση της γλώσσας • ανάληψη πρωτοβουλίας για την προσέγγιση της νεολαίας • να επισημάνει τους κινδύνους που διατρέχει η επικοινωνία των νέων εξαιτίας του άκριτου μιμητισμού.

Γ. Τα ΜΜΕ οφείλουν: • να δώσουν σημασία στην ορθή χρήση της γλώσσας • να προβάλλουν τα σωστά γλωσσικά πρότυπα • να αποφύγουν τη χρήση συνθηματικής γλώσσας και ξένων όρων • να αναβαθμίσουν τη γλωσσική ποιότητα των προγραμμάτων τους • να συμπεριλάβουν στο πρόγραμμα τους ειδικές εκπομπές σχετικά με τη γλώσσα.

Δ. Η οικογένεια οφείλει: • να εστιάσει την προσοχή της στη παροχή σωστών γλωσσικών προτύπων στους νέους • να εμπνεύσει την αγάπη των παιδιών για την ελληνική γλώσσα.

Η γλώσσα είναι «καθρέπτης» της κουλτούρας ενός ανθρώπου για αυτό καλό είναι η αγωγή του νέου να έχει ως επίκεντρο την καλλιέργειά της.